

**Chirkov, V. I., Ryan, R. M.,
Sheldon, K. M. (ur.),
HUMAN AUTONOMY
IN CROSS-CULTURAL CONTEXT:
Perspectives on the Psychology of Agency,
Freedom, and Well-Being.**

Springer: Dordrecht, 2011., 286 str.

Knjiga *Ljudska autonomija u međukulturalnom kontekstu: perspektive o psihologiji djelovanja, slobode i dobrobiti* (Human Autonomy in Cross-Cultural Context - Perspectives on the Psychology of Agency, Freedom, and Well-Being), objavljena je u izdanju izdavačke kuće Springer 2011. godine. Urednici knjige su Valery I. Chirkov, Richard M. Ryan i Kennon M. Sheldon, a napisana je na engleskom jeziku i sadrži 286 stranica. Sveukupno je dvadeset i jedan autor knjige koju čini dvanaest poglavlja. Knjiga je podijeljena u tri veća dijela. U prvom se, osim uvoda, iznosi teorijski i konceptualni okvir o prirodi i psihološkim mehanizmima osobne motivacijske autonomije i ljudskog djelovanja. U drugom se dijelu empirijski istražuje kako funkcionira ljudska autonomija između različitih kultura i različitih područja života poput zdravlja, obrazovanja, međuljudskih odnosa i rada. Treći dio knjige propituje ulogu ljudske autonomije u modernoj ekonomiji, razvoju demokracije i održivom razvoju. Slijedi pregled po poglavljima.

U prvom, uvodnom poglavlju, urednici knjige Valery I. Chirkov, Richard M. Ryan i Kennon M. Sheldon iznose glavne razloge pisanja ove knjige među kojima primarno mjesto zauzima teza da su ljudska sreća i dobrobit neraskidivo povezani s iskustvima osobne i motivacijske autonomije u ostvarivanju slobodno izabranih životnih ciljeva, djelovanja i ponašanja. Također, u uvodnom dijelu je poglavlje koje donosi kratku povijest ideja zapadnih kultura koje se odnose na autonomiju i sreću u ljudskom životu kao i poglavlje koje obrađuje istu temu, ali

u povijesnom i kulturnom kontekstu Kine i Indije. Osim toga, iznose se misli nekih poznatih filozofa vezanih za ovu temu poput Sokrata, Spinoze i Kanta i donosi usporedba njihovih razmišljanja s empirijskim istraživanjima u modernoj psihologiji, prije svega u okviru teorije samoodređenja, poznate kao *SDT* (Self-Determination Theory). Pri kraju uvoda autori razmatraju pojam sreće, ljudske autonomije i samoodređenja unutar suvremene psihologije.

Prvi dio knjige nosi naziv *Teorijski okvir za ljudsku autonomiju, čovjekovu dobrobit i sreću* (A Theoretical Context of Human Autonomy, People's Well-Being, and Happiness) i započinje drugim poglavljem pod nazivom *Pozitivna psihologija i teorija samoodređenja: prirodno sučelje* (Positive Psychology and Self-Determination Theory: A Natural Interface). U ovom poglavlju autori Kennon M. Sheldon i Richard M. Ryan razmatraju teoriju samoodređenja u kontekstu moderne pozitivne psihologije. Autori također raspravljaju o pokretu pozitivne psihologije i teoriji samoodređenja i tvrde da je teorija samoodređenja prototip teorije pozitivne psihologije. Teorija samoodređenja nudi integrirani i znanstveno utemeljen okvir za razumijevanje optimalnog čovjekovog funkcioniranja. Autori sugeriraju da pokret pozitivne psihologije može koristiti teoriji samoodređenja kao opći okvir unutar kojeg se mogu provesti različita istraživanja o ljudskoj sreći i dobrobiti.

U trećem poglavlju *Socijalna, institucionalna, kulturna i gospodarska podrška autonomiji i njihov značaj za dobrobit iz perspektive teorije samoodređenja* (A Self-Determination Theory Perspective on Soci-

al, Institutional, Cultural, and Economic Supports for Autonomy and their Importance for Well-being) autori Richard M. Ryan i Edward L. Deci razmatraju suvremene koncepcije sreće uključujući i hedonističko gledište. U kontekstu samoodređenja autori definiraju autonomiju i njenu funkcionalnu ulogu u zadovoljenju osnovnih psiholoških potreba unutar neke kulture čime se ostvaruje psihičko blagostanje i sreća. U poglavlju se također naglašava kako obiteljski, međuljudski, politički, kulturni i ekonomski uvjeti mogu pridonijeti, ali i odmoći ostvarenju autonomije i dobrobiti.

Prvi dio knjige završava četvrtim poglavljem pod nazivom *Dijalektički odnosi između ljudske autonomije, mozga i kulture* (Dialectical Relationships among Human Autonomy, the Brain, and Culture) čiji autor je Valery I. Chirkov. Ljudska autonomija je predstavljena kao prirodno evolucijsko čovjekovo nasljeđe koje je u uskoj vezi sa socio-kulturnim okruženjem i koje je nužan uvjet za optimalno čovjekovo funkcioniranje. Ljudska autonomija je opći uvjet za rast, napredak i sreću pojedinca, ističe autor. U ovom poglavlju autor također otkriva i razmatra društveno-kulturne uvjete koji promiču i olakšavaju ljudsku autonomiju. Poglavlje završava pregledom međukulturnog istraživanja o samoodređenju i autonomnoj motivaciji koji podržava navedene tvrdnje.

Ljudska autonomija u kulturama i područjima života: zdravlju, odgoju i obrazovanju, međuljudskim odnosima i radu (Human Autonomy Across Cultures and Domains of Life: Health, Education, Interpersonal Relationships, and Work) naziv je drugog dijela knjige koji se sastoji od četiri poglavlja. Autori petog poglavlja pod nazivom *Uloga autonomije u promicanju zdravih obiteljskih i roditeljskih odnosa u različitim kulturama* (The Role of Autonomy in Promoting Healthy Dyadic, Familial, and Parenting Relationships across Cultures) su C. Raymond Knee i Ahmet Uysal. U njemu ističu da kvaliteta odnosa pojedinca i njegovih prijatelja, rodbine i životnog partnera ima presudan učinak na zdravlje i zadovoljstvo životom. Teorija samoodređenja (SDT) tvrdi da optimalno psihičko zdravlje i životna sreća proizlaze iz zadovoljenja osnovnih psiholoških potreba za autonomijom ali i za kvalitetnim odnosima s najbližima. Ostale teorije također nastoje ustanoviti

što utječe na visoku kvalitetu međusobnih odnosa.

Što se tiče roditeljske podrške autonomiji, istraživanja su pokazala da roditeljska potpora dječjoj autonomiji pomaže boljoj motivaciji i upornosti, a kasnije i boljoj prilagodbi u školi i društvu. Međutim, autonomiju se može promatrati i samo kao ideal kulture zapadnog svijeta, a ne univerzalnu psihološku potrebu. U tom slučaju, kulture koje naglašavaju obitelj i hijerarhiju, mogu imati različite ideale i mogu funkcionirati i bez osjećaja autonomije.

Johnmarshall Reeve and Avi Assor autori su šestog poglavlja naslovljenog *Potiskuju li doista društvene ustanove individualne potrebe za autonomijom? Mogućnosti škola kao promicatelja autonomije diljem svijeta* (Do Social Institutions Necessarily Suppress Individuals' Need for Autonomy? The Possibility of Schools as Autonomy Promoting Contexts across the Globe). Prema teoriji samoodređenja iskustvo autonomije ovisi o zadovoljenju osnovnih psiholoških potreba i o utjecaju okoline. SDT je jedinstvena u svojim težnjama prema empirijskim istraživanjima koja istražuju čovjekovu potrebu za autonomijom. Ovo poglavlje propituje ulogu koju kulturološki utemeljene društvene ustanove imaju u poticanju ili suzbijanju potrebe pojedinaca za autonomijom. Zaključak autora je da je optimalno okruženje za učenikova postignuća ono koje ima tendenciju da bude nekontrolirajuće.

Autori također zauzimaju stajalište da škole mogu funkcionirati kao društvene ustanove koje promiču autonomiju. Prema njihovom mišljenju one bi mogle djelovati u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi, ali dvoje mogu li takove škole djelovati npr. u Brazilu, Bugarskoj, Koreji ili Kini. Autori smatraju da su takove škole održive u demokratskim i nebirokratskim društvima, a manje izvedive u nedemokratskim i birokratskim društvima.

U sedmom poglavlju pod naslovom *Zdravlje, zdravstvena skrb i osobna autonomija* (Well-being, Physical Health, and Personal Autonomy) autori Geoffrey Williams, Pedro J. Teixeira, Eliana Carraca i Ken Resnicow razmatraju teoriju samoodređenja i suvremena istraživanja o povezanosti osobne autonomije sa čovjekovim zdravljem unutar jedne i između više kultura. Njihova glavna teza je da je jasno razumijevanje odnosa između autonomije i zdravlja relevantno u svim kulturama. Rezultati istraživanja,

naglašavaju autori, pokazuju da viša razina osobne autonomije općenito rezultira boljim zdravljem. Analizirajući rezultate istraživanja predlažu daljnja istraživanja koja bi mogla potpunije utvrditi i istražiti uzročne veze između osobne autonomije i čovjekovog zdravlja.

U osmom poglavlju naslovljenom *Autonomija na radnom mjestu: osnovni preduvjet za angažman zaposlenika i dobrobit u svakoj kulturi* (Autonomy in the Workplace: An Essential Ingredient to Employee Engagement and Well-Being in Every Culture) autori Marylène Gagné i Devashesh Bhave sugeriraju da autonomija djelatnika ima značajnu ulogu u suvremenim organizacijama i sažimaju brojna istraživanja koja su istraživala ovaj problem iz različitih perspektiva. U prikazu su se posebno usredotočili na rezultate istraživanja u području organiziranja rada i praktičnog upravljanja pokazujući kako različite varijante upravljanja i politika upravljanja utječu na autonomiju zaposlenika. Opisana su istraživanja na temelju teorije samoodređenja i iznesena je teoretska podloga unutar koje se mogu integrirati različita viđenja analize ove problematike. Autori također procjenjuju međukulturnu primjenjivost istraživanja i prakse na područje unaprjeđenja autonomije i angažmana djelatnika.

Treći, posljednji dio knjige nosi naziv *Ljudska autonomija u modernoj ekonomiji, razvoju demokracije i održivom razvoju* (Human Autonomy in Modern Economy, Democracy Development, and Sustainability). Započinje devetim poglavljem pod nazivom Kapitalizam i autonomija (Capitalism and Autonomy) autor Tim Kasser navodi da način, na koji je kultura organizirana s ekonomskog gledišta, ima važne implikacije na ljudsku autonomiju. Unatoč tvrdnjama da je ostvarena najviša razina slobode u neoliberalnom društvu, tzv. *laissez-fair* kapitalizam koji je dominantan naročito u anglosaksonskim državama, pokazuje da vrijednosti, ideologije i institucije takvih gospodarskih sustava sputavaju i negiraju čovjekov osjećaj samoodređenja. Naime, zaključci izneseni u ovom poglavlju pokazuju da je, u usporedbi s građanima koji žive u društvima koja nastoje ograničiti „slobodno tržište”, građani koji žive u „ekonomski slobodnim” društvima više cijene hijerarhiju, a manje samostalnost i samoodređenje. Autor također naglašava potencijalnu korisnost teori-

je samoodređenja za razumijevanje gospodarskih i ekonomskih sustava.

Maurizio Pugno je autor desetog poglavlja naziva *Ekonomija, čovjekova osobna autonomija i dobrobit* (Economy, People's Personal Autonomy, and Well-Being) i u njemu tvrdi da koncept osobne autonomije pomaže objasniti jaz između gospodarskog rasta i čovjekove dobrobiti, odnosno činjenice da što je čovjek materijalno bogatiji ne znači da je ujedno i sretniji. Tvrdnje na temelju raznih dokaza iz psihologije, a posebno iz teorije samoodređenja, kao i iz ekonomije i sociologije, kazuju da su nedostatak autonomije i naglašena želja za financijskim uspjehom negativno utjecali na sreću i zadovoljstvo pojedinca.

U jedanaestom poglavlju pod nazivom *Razvoj koncepcija osobne autonomije, prava i demokracije i njihov odnos prema psihološkoj dobrobiti* (The Development of Conceptions of Personal Autonomy, Rights and Democracy and their Relation to Psychological Well-Being) autori Charles C. Helwig i Justin McNeil ukazuju na činjenicu da djeca u različitim kulturnim okruženjima imaju određene probleme u razvijanju osobne autonomije. Osobna autonomija i sloboda izbora, zaključuju autori, područja su na kojima se moraju razviti jasne predodžbe vlastite autonomije i koja se odražavaju na različite vrste društvenih normi koje se percipiraju u svakodnevnom životu. Te koncepcije autonomije i demokracije su pokazale da imaju veliki značaj za razvoj čovjekove dobrobiti u raznolikim kulturnim sredinama.

U dvanaestom i posljednjem poglavlju naslovljenom *Osobna autonomija i ekološka održivost* (Personal Autonomy and Environmental Sustainability) autori Luc G. Pelletier, Daniel Baxter i Veronika Huta raspravljaju o osobnoj autonomiji u kontekstu održivosti okoliša koji postaje sve važniji izazov za ljude širom svijeta. To je izazov koji traži odgovor na to kako bismo mogli zadovoljiti potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja budućih generacija. Autori tvrde da ljudi moraju učiniti značajan zaokret, u pozitivnom smislu, prema shvaćanju vrijednosti, stavova i ponašanja, tako da to postane i način života. U ovom poglavlju autori istražuju kako teorija samoodređenja može pružiti učinkoviti teoretski okvir za usmjeravanje istraživanja okoliša i održivog razvoja. U zaključku autori navode da je ostvarenje održivog ra-

zvoja preduvjet za razvoj našeg znanja o tome kako teorija samoodređenja može usmjeriti istraživanja o utjecaju vlasti i medija, te o tome kako ljudi rješavaju unutarnje sukobe koji proizlaze iz činjenice da smo u isto vrijeme svjesni problema u zaštiti okoliša, društveno gospodarskih problema kao i problema u ostvarenju kvalitete života.

Zaključno, knjiga predstavlja područje osobne autonomije s obzirom na njeno razvojno podrijetlo, važnost unutar grupe i organizacijskog djelovanja i s obzirom na ulogu u promicanju demokratskog i

gospodarskog razvoja društva. Iako su teme pojedinih poglavlja različite, autori dijele isto shvaćanje da je ljudska autonomija temeljni preduvjet za napredak i pojedinca i društva. Preciznije, knjiga daje uvid u postojanje veze između autonomije, integriteta i dobrobiti pojedinca i zajednice, nacije i cjelokupnog čovječanstva. Knjiga može poslužiti teoretičarima koji se bave proučavanjem ljudske autonomije i to kao izvorište novijih saznanja s tog područja ali i praktičarima čija uloga u podupiranju ostvarenja autonomije svakog učenika je velika.

Amir Begić